

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 343.1.12

К. В. Гнатенко
здобувач

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ САМОЗАЙНЯТИХ ОСІБ

Система соціального захисту населення в Україні перебуває на початку свого становлення, адже із здобуттям незалежності нашої держави необхідно було, в першу чергу, розробити власне законодавство у сфері охорони прав та свобод населення загалом та її економічно активної частини зокрема. Особливо гостро це відчуває працездатне населення, що самостійно забезпечує себе роботою. Позаяк наймані працівники соціально захищені в багатьох аспектах набагато краще, ніж самозайняті особи. Відтак, існує необхідність для розробки сучасних та ефективних напрямів удосконалення соціального захисту осіб, які самостійно забезпечують себе роботою.

Метою статті є дослідження напрямів удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб. Для досягнення визначеної мети необхідно проаналізувати правові позиції вчених щодо визначення вказаних напрямів удосконалення соціального захисту осіб, які забезпечують себе роботою самостійно задля запровадження їх на практиці та визначити власну правову позицію щодо напрямів удосконалення соціального захисту вказаної категорії осіб.

Так, розпочинаючи дослідження питання, варто передусім відзначити, що процес удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб, в першу чергу, пов'язаний із розробкою та втіленням у життя інституційних перетворень, а відтак, має реалізовуватися протягом тривалого періоду часу, протягом якого повинні гарантуватись конституційні норми по захисту прав та свобод осіб, котрі самостійно забезпечують себе роботою. Тому, як і будь-яке працююче населення, самозайняті особи також потребують напрямів удосконалення їх соціального захисту. Адже, як ніхто, самозайняті особи в умовах сьогодення опинилися в досить непростому становищі, що, в першу чергу, проявляється у відсутності чіткого та зрозумілого механізму реалізації соціального захисту таких осіб, а також незацікавленості державних органів у вирішенні ситуації якомога швидше. Відтак, вирішуючи проблеми соціального характеру, які падають у сфері соціального захисту самозайнятих осіб, вчені та науковці, хоча і не безпосередньо,

все ж таки висловлюють свої думки щодо можливості удосконалення соціального захисту вказаної категорії громадян.

Зокрема, як відзначає Л. Чорний, в першу чергу, гарантований державою рівень соціального захисту самозайнятих осіб повинна, зокрема, забезпечити система адресної підтримки вказаної категорії населення. Вона реалізується через упорядкування на законодавчому рівні пільг, що надаються особам, які забезпечують себе роботою самостійно, регулювання гарантованого державою мінімального сукупного доходу. Поступово розмір цього доходу повинен наближатися до величини прожиткового мінімуму. Поглибленню державної підтримки самозайнятих верств населення повинне сприяти вдосконалення механізмів надання субсидій; запровадження систем загальнооб'язкового державного соціального страхування; подальший розвиток мережі установ по наданню соціальної допомоги самозайнятим особам.

Одним із шляхів вдосконалення соціального захисту є також підвищення ролі недержавних громадських організацій в цій сфері. Для поліпшення їх діяльності в напрямі соціального захисту самозайнятих осіб необхідно розробити юридичні, нормативно-правові основи благодійності, передбачити певні податкові пільги при запровадженні у життя соціальних проектів та програм, здійснення яких сьогодні не забезпечено або недостатньо забезпечено урядом країни.

Невід'ємна складова удосконалення системи соціального захисту самозайнятих осіб – це вирішення завдань пенсійної реформи. Лейтмотивом пенсійної реформи є те, що вона повинна дати можливість самозайнятим особам отримувати пенсії не на рівні 30–35% від середнього доходу, а перейти до загальноєвропейського рівня – не менше 50% від середньомісячного доходу. Перспективи розвитку пенсійної системи пов'язані із забезпеченням її фінансової стабільності, посиленням дії страхових принципів у солідарній системі, запровадженням накопичувальної страхової складової та розвитком недержавного пенсійного забезпечення [1, с. 89]. Що стосується самозайнятих осіб, то тема гідного пенсійного забезпечення

для них є дуже актуальною. Адже ті мізерні страхові внески, які самозайнята особа сплачує періодично, в кінцевому результаті можуть навіть не забезпечити їй достатнього розміру пенсії. Мова про ту частину самозайнятих осіб, котрі працюють без будь-якої реєстрації у відповідних органах, взагалі не ведеться.

Доповнюючи вказані напрями удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб, М.П. Шаварина вважає, що для успішного функціонування соціального страхування з тимчасової втрати працездатності самозайнятих осіб доцільно впровадити такі пропозиції: 1) удосконалити управління фінансовими ресурсами Фонду соціального страхування самозайнятих осіб, планувати їх на науково обґрунтованих засадах, своєчасно затверджувати бюджет Фонду на плановий рік, ефективно здійснювати контроль за використанням фінансових ресурсів; 2) переглянути порядок нарахування і виплати допомоги з тимчасової непрацездатності самозайнятими особами; 3) переглянути джерело фінансування поточних витрат на утримання апарату управління Фонду, оскільки наявна практика поточного утримання та матеріально-технічного забезпечення Фонду за рахунок страхових платежів є такою, що суперечить положенням Бюджетного кодексу України, тощо [2, с. 256].

Для вдосконалення системи соціального захисту самозайнятих осіб, як пропонує О.Я. Коваль, необхідно: 1) запровадити системний підхід щодо законодавчого та нормативно-правового забезпечення соціального захисту самозайнятих осіб та передати частину фінансових ресурсів і повноважень у сфері соціального обслуговування та надання соціальних послуг недержавному сектору; 2) запровадити механізм підтримки громадських ініціатив на місцевому рівні; 3) спростити систему пільг і збільшити чисельність самозайнятих осіб, яких вона охоплює, з метою встановлення відповідності системи пільг державним зобов'язанням; 4) ввести функціонування єдиних підходів до механізму визначення вартості соціальних послуг та проведення постійної оцінки, аналізу, індивідуальних потреб у соціальних послугах, планування, розробки та запровадження державних стандартів соціальних послуг та їх якості; 5) забезпечити реальні права самозайнятим особам на пільги від держави з урахуванням їх сукупного доходу, індивідуалізації цих прав, особливо за професійною ознакою, а також з метою створення стимулів до ресурсозбереження та економії бюджетних коштів [3, с. 158].

Підсумком викладеного вище постає розуміння того факту, що напрями удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб – це приведення законодавчої бази, що регламентує правовідносини у сфері соціального захисту самозайнятих осіб у відповідність до їх актуальних потреб та задля вирі-

шення конфліктних ситуацій, що виникають при реалізації самозайнятими особами свого права на соціальний захист. При цьому саме вказані напрями дозволять привести діюче законодавство у сфері соціального захисту самозайнятих осіб до реалій сьогодення і вивести вказану категорію громадян на значно новий рівень соціального захисту.

Отже, на основі аналізу думок вчених серед напрямів удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб слід виділити такі: 1) переглянути систему відрахувань до Пенсійного фонду, адже наразі діє така система, при якій самозайнята особа, сплачуючи ЄСВ мінімальними сумами, не в змозі забезпечити собі прийнятну пенсію, а в деяких випадках тільки може розраховувати на соціальну допомогу; 2) закріпити визначення поняття «самозайнята особа» в окремому нормативно-правовому акті або ж шляхом внесення відповідних змін до Податкового Кодексу, визначивши при цьому чіткий та конкретний перелік осіб, які відносяться до такої категорії задля уникнення в майбутньому неоднозначних трактувань при розгляді спірних моментів в частині захисту прав та свобод самозайнятих осіб. До категорії, на нашу думку, слід відносити усіх осіб, що займаються незалежною професійною діяльністю без отримання свідоцтва фізичної особи-підприємця, осіб, що реалізують продукцію власних фермерських господарств без залучення найманої праці (окрім близьких родичів), осіб, що займаються фрілансом із допомогою мережі Інтернет; 3) внести зміни до ст. 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [4], доповнивши її наступним змістом: «Допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням, виплачується Фондом застрахованим самозайнятим особам, починаючи з першого дня непрацездатності за весь період до відновлення працездатності або до встановлення медико-соціальною експертною комісією (далі – МСЕК) інвалідності (встановлення іншої групи, підтвердження раніше встановленої групи інвалідності) у порядку та розмірах, встановлених законодавством, без переривання страхового стажу»; 4) внести зміни до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [5], зазначити у наступній редакції: «Участь застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування припиняється: у разі якщо застрахованій особі відповідно до цього Закону призначено пенсію, і вона не продовжує працювати, окрім самозайнятої особи, якій за результатами її діяльності не вистачає страхового стажу для отримання пенсії, або якщо застрахована особа відповідно до цього Закону набула права на довічну пенсію чи одноразову виплату».

Отже, розглянувши напрями удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб, варто зробити наступні висновки. Стан соціального захисту самозайнятих осіб в Україні перебуває в незадовільному стані. Відтак, удосконалення цього захисту повинно починатись, в першу чергу, із політичної волі органів законодавчої та виконавчої влади, теоретично-методологічну основу якої повинні забезпечити вітчизняні вчені та науковці. Адже в умовах зростання безробіття та погіршення фінансово-господарських показників в державі саме такі особи, котрі забезпечують себе роботою самостійно, можуть стати поштовхом до загальної стабілізації в суспільно-економічному житті країни. Головними напрямками повинні бути наступні заходи: чітке та законодавчо закріплене поняття самозайнятих осіб, розширення способів їх соціального захисту нарівні із найманими працівниками, надання пільгових умов для початку власної діяльності, розширення форм обов'язкового соціального страхування. Зазначені напрями удосконалення, реалізовані на основі принципів ефективності та комплексності, можуть завдати відчутного позитивного ефекту для усього народного господарства країни.

Література

1. Чорний Л. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування / Л. Чорний. – К. : Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
2. Шаварина М.П. Проблеми та ляхи вдосконалення соціального страхування з тимчасової втрати працездатності / М.П. Шаварина // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2013. – С. 252–256.
3. Коваль О.Я. Реформування соціальних пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів / О.Я. Коваль, Л.Л. Тарасенко, Т.Г. Яцків. – Л. : Галиц. друкар, 2009. – 216 с.
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999, № 46–47. – Ст. 403.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.

Анотація

Гнатенко К. В. Напрями удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб. – Стаття.

У статті визначено та проаналізовано напрями удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб. А зокрема, досліджено правові позиції вчених щодо визначення шляхів удосконалення соціального захисту осіб, які забезпечують себе роботою самостійно. Виявлені та проаналізовані позитивні аспекти щодо вказаних напрямів удосконалення соціального захисту вказаної категорії осіб задля запровадження їх на практиці. І насамкінець, вказано власну правову позицію щодо визначення напрямів удосконалення соціального захисту самозайнятих осіб.

Ключові слова: самозайняті особи, соціальний захист, удосконалення соціального захисту, напрями удосконалення соціального захисту.

Аннотация

Гнатенко К. В. Направления совершенствования социальной защиты самозанятых лиц. – Статья.

В статье определены и проанализированы направления совершенствования социальной защиты самозанятых лиц. А в частности, исследованы правовые позиции ученых по определению путей совершенствования социальной защиты лиц, обеспечивающих себя работой самостоятельно. Выявлены и проанализированы положительные аспекты относительно указанных направлений совершенствования социальной защиты указанной категории лиц для введения их на практике. И наконец, указана собственная правовая позиция по определению направлений совершенствования социальной защиты самозанятых лиц.

Ключевые слова: самозанятые лица, социальная защита, совершенствование социальной защиты, направления совершенствования социальной защиты.

Summary

Hnatenko K. V. Areas of improvement of social protection of self-employed persons. – Article.

The article identified and analyzed ways of improving the social protection of self-employed persons. In particular, the scientists investigated the legal position to identify ways of improving the social protection of self-employed. Identified and analyzed with respect to the positive aspects of these ways to improve social protection of this category of persons to introduce them into practice. Finally, given its own legal position to determine ways to improve the social protection of self-employed persons.

Key words: self-employed, social security, improvement of social protection, directions of improvement of social protection.